

Aanleiding

Op grond van de hoofdstukken IVa en IVb van de Gemeentewet zijn gemeenten verplicht een rekenkamer of een rekenkamerfunctie (ook wel rekenkamercommissie genoemd) in te stellen die de doelmatigheid, doeltreffendheid en de rechtmatigheid van het gemeentelijke beleid onderzoekt. De rekenkamer of rekenkamercommissie ondersteunt de gemeenteraad bij de kaderstellende en controlerende taken.

De Rekenkamercommissie West-Brabant vervult de rekenkamerfunctie voor acht gemeenten in West-Brabant. Het gaat om Bergen op Zoom, Drimmelen, Etten-Leur, Geertruidenberg, Halderberge, Moerdijk, Oosterhout en Roosendaal. Op basis van het convenant dat de deelnemende gemeenten eind 2016 hebben gesloten en dat loopt tot 31 december 2020, dient de samenwerking dit jaar geëvalueerd te worden, waarna de samenwerking per 1 januari 2021 op basis van een vervolgconvenant kan worden gecontinueerd, dan wel worden gewijzigd of beëindigd.

Beoogd effect

Met dit voorstel is beoogd de ervaringen met en van de Rekenkamercommissie West-Brabant te evalueren teneinde een goede afweging te kunnen maken omtrent het continueren of ontbinden van de samenwerking.

Argumenten

Evaluatie door gemeenteraden

Begin dit jaar zijn evaluatievragen uitgezet bij de acht deelnemende gemeenteraden. Zes raden hebben gekozen voor het invullen van een digitale vragenlijst. De gemeenteraad van Etten-Leur heeft apart van de digitale vragenlijst gereageerd. Verder is een losse reactie binnengekomen vanuit de gemeente Roosendaal. De reacties van de raden zijn terug te vinden in de bijlage 1.

Onderstaand treft u de belangrijkste conclusies aan:

- De belangrijke overweging die aan het convenant ten grondslag ligt, namelijk dat het om redenen van effectiviteit, efficiency en professionaliteit wenselijk is om ter uitoefening van de rekenkamerfunctie als bedoeld in artikel 81 eerste lid van de Gemeentewet, de afzonderlijke gemeentelijke rekenkamercommissie in gezamenlijkheid te doen functioneren wordt breed onderschreven. 78% heeft de vraag met een ja beantwoord.
- De kwaliteit van de Rekenkamer West-Brabant (gevoel voor politieke verhoudingen, deskundigheid en de rol bij het ophalen van suggesties) wordt als voldoende aangemerkt.
- De onderwerpkeuze (keuze onderwerpen en reactie op feedback vanuit de raad) wordt als voldoende aangeduid.
- De kwaliteit van de onderzoeken (koepelnotities, onderzoeksrapporten, mondelinge presentatie onderzoeksresultaten en politieke relevantie van de rapporten) wordt als voldoende aangeduid.
- Contact met de Rekenkamer West-Brabant wordt als voldoende aangeduid.

Het hoogste gemiddelde cijfer (6,9) wordt gegeven aan de keuze van de onderwerpen.

Het laatste gemiddelde cijfer (6,2) wordt gegeven aan de politieke relevantie van de rapporten.

Opvallend hierbij is dat met name vanuit de gemeente Moerdijk de Rekenkamer West-Brabant laag wordt beoordeeld.

Evaluatie door colleges

De colleges van de deelnemende gemeenten hebben gereageerd op de evaluatievragen betreffende de planning- en hoor- en wederhoorprocedures zoals deze worden gehanteerd door de Rekenkamer West-Brabant 2.

Als aandachtspunt wordt breed genoemd dat de planning doorgaans niet wordt gehaald en dat de communicatie hierover beter kan.

De hoor- en wederhoortermijnen worden wisselend beoordeeld van goed tot te kort.

Inhoudelijk verloopt de afstemming goed volgens de colleges c.q. controllers.

Evaluatie Rekenkamer West-Brabant

De Rekenkamer West-Brabant werkt al sinds 2006 voor de aangesloten gemeenten. Twee keer eerder is de samenwerking geëvalueerd en voortgezet. Deze maal is voor het eerst aan de Rekenkamer zelf gevraagd om te evalueren met als doel terug te blikken hoe de Rekenkamer de afgelopen periode heeft ervaren. Men heeft op basis van deze evaluatie zelf eventuele verbeteracties geformuleerd.

De Rekenkamer heeft op 27 januari een evaluatiebijeenkomst gehad.

De evaluatie van de Rekenkamer (zie bijlage 3) heeft betrekking op de volgende punten: het motiveren van de onderwerpkeuze door de raad, het blijven betrekken van de aandachtspunten van de raad in het onderzoek, het adresseren van aanbevelingen aan raad, college/ambtelijke organisatie, het invoeren van een monitoringsysteem t.b.v. aanbevelingen, interesse in uitkomsten onderzoek door raad, een realistischer planning en extra communicatiemomenten en samenwerking tussen griffies en Rekenkamer.

Kanttekeningen

In het Plan van Aanpak Evaluatie Rekenkamer West-Brabant is aangegeven dat de evaluatie van de Rekenkamer West-Brabant geëvalueerd zou worden binnen een aantal kaders.

Wat zijn deze kaders en hoe plaatsen we de gemaakte opmerkingen vanuit raad, college en Rekenkamer hierin?

A. Wettelijke context

Momenteel ligt de Wet versterking decentrale rekenkamers voor bij de Tweede Kamer. De regering stelt daarin voor om de Rekenkamerfunctie te schrappen en de raad voortaan te laten kiezen om een eigen onafhankelijke rekenkamer in te stellen of met een of meer raden een gemeenschappelijke rekenkamer in te richten. Door de voorgestelde maatregelen wordt een sluitend wettelijk stelsel voorgestaan, gericht op effectief en efficiënt rekenkameronderzoek en voor de doorwerking daarvan in de gemeentelijke praktijk. Niet of nauwelijks functionerende rekenkamerfuncties zullen tot het verleden gaan behoren, aangezien gemeenten over een onafhankelijke rekenkamer moeten beschikken waarvoor alle wettelijke waarborgen gelden die benodigd zijn voor een goede en actieve functievervulling. Het voorstel is in behandeling bij de Tweede Kamer. Behandeling wordt verwacht in december 2020.

Het voornaamste verschil tussen een gemeentelijke rekenkamer en een rekenkamercommissie is de onafhankelijkheid van het orgaan. Een rekenkamer is onafhankelijker. Deze onafhankelijkheid is voor de rekenkamer in de Gemeentewet verankerd.

De rekenkamercommissie daarentegen staat dicht bij de raad. De gemeenteraad heeft in dit geval meer vrijheid in de samenstelling. Een rekenkamercommissie kan bestaan uit enkele raadsleden, externe leden of een combinatie van beide, die benoemd worden door de raad. De verschillende bevoegdheden van de commissie kunnen door de gemeente nader bepaald worden in een verordening.

De rekenkamer West-Brabant is een rekenkamercommissie die bestaat uit enkel externe leden met bevoegdheden die zijn vastgelegd in een verordening/convenant.

Mocht dit wetsvoorstel doorgang vinden (de VNG heeft zich hier overigens nadrukkelijk tegen gekeerd), zijn er geen alternatieven meer. De gemeente is dan genoodzaakt een onafhankelijke rekenkamer (eigen of gemeenschappelijk) in te richten.

Op het moment dat het wetsontwerp wordt aangenomen, voldoet ook onze eigen rekenkamercommissie niet meer, aangezien het hier een rekenkamerfunctie betreft en niet een onafhankelijke rekenkamer.

De regering heeft gekozen voor een overgangsperiode van een jaar bij het omzetten van een rekenkamerfunctie naar een rekenkamer of het aansluiten bij een gemeentelijke rekenkamer.

B. Stand van Zaken lokale rekenkamers

Wat is de stand van zaken met betrekking tot de lokale rekenkamers? De Werkgroep Lokale Rekenkamers heeft in april 2019 precies dit in kaart gebracht.

In zijn algemeen kan volgens deze werkgroep gesteld worden dat een rekenkamer handelt binnen een politieke omgeving. Zij bedient een raad die bestaat uit verschillende fracties met eigen politieke opvattingen en een verhouding coalitie-oppositie die kan variëren van zeer constructief tot zeer gepolariseerd. Dat betekent dat er een zekere spanning kan bestaan tussen het perspectief van de rekenkamer die de raad probeert te dienen en fracties die in de rekenkamer een mede- of tegenstander zien. Door bijvoorbeeld de onderwerpkeuze (een politiek gevoelig onderwerp) of door de onderzoeks aanpak en daaruit voortvloeiende conclusies (te kritisch of niet kritisch genoeg) kan rekenkameronderzoek onderdeel worden van politiek strategisch handelen met als ultieme consequentie een politieke afrekening of juist instandhouding van de status quo. Deze dynamiek is er in meer of minder mate in alle gemeenten. Als er echter in een raad sprake is van sterk gepolariseerde verhoudingen, is het voor een rekenkamer lastig om haar onafhankelijke positie te bewaren.

Een professionele relatie tussen rekenkamer en raad, en college/ambtelijke organisatie vereist dat raad en rekenkamer werken aan een gedeeld perspectief op de waarden en principes achter het instrument rekenkamer –met andere woorden, op de invulling van het dualisme. Ook een gezamenlijk beeld van hoe de onderlinge interactie en wederzijdse betrokkenheid vorm te geven, is van belang. De uitdaging volgens de werkgroep Lokale rekenkamers is gelegen in het vinden van een evenwicht tussen afstand (onafhankelijkheid) en nabijheid (aansluiting bij de wensen en behoeften van de raad).

Good practice-gemeenten worden in het onderzoek gekenmerkt door een grote mate van activiteit en een toereikend budget. Tevens komt uit de kwalitatieve analyse dat de onderzoekers van goede

kwiteit zijn- onderzoeksresultaten staan niet ter discussie, omdat ze op zorgvuldige wijze tot stand zijn gekomen, en worden door de raad gebruikt voor kaderstelling en controle- en dat er een professionele relatie bestaat tussen rekenkamer en raad.

Op grond van de evaluatie van de Rekenkamer West-Brabant onder de acht deelnemende gemeenten kan geconcludeerd worden dat wij als good-practice gemeenten kunnen worden gekenschetst, zoals hierboven geschetst. Jaarlijks vinden er onderzoeken plaats in iedere gemeente, waarbij de onderzoeksresultaten niet ter discussie staan omdat ze op zorgvuldige wijze tot stand zijn gekomen. De onderzoeken worden door de raad gebruikt voor kaderstelling en controle en vinden binnen het budget plaats. Daarenboven bestaat er een professionele relatie tussen rekenkamer en raad.

Uiteraard blijven er aandachtspunten:

- let als Rekenkamer op de kosten – wees daar transparanter in
- de vormgeving van de rapporten kan compacter en moderner
- focus als Rekenkamer meer op de maatschappelijke effecten van de onderzoeken, daarmee krijgen ze meer relevantie
- communiceer optimaal; ook indien plannings niet gehaald worden

C. Tussentijdse ontwikkelingen

Naarmate de begroting 2021 in zicht kwamen, werd duidelijk dat veel gemeenten in financieel zwaar weer terecht zijn gekomen.

Als autonoom gevolg hiervan hebben een aantal deelnemende gemeenten – ondanks de positieve evaluatieresultaten en het zijn van good practice gemeente - het signaal afgegeven dat hun bezuinigingsopgave ook het rekenkamerbudget betrof. Moerdijk en Drimmelen hebben verklaard het convenant onveranderd te willen voortzetten. De overige gemeenten(*) willen nader onderzoek doen naar de invulling van het instrument rekenkamer(functie) of willen de samenwerking voortzetten maar minder rapporten afnemen.

(*) Vermeld dient te worden dat de gemeente Oosterhout te kennen heeft gegeven per 1 januari 2021 definitief te willen stoppen.

Voorgesteld wordt om, in afwachting van de mogelijke aanpassing van de Gemeentewet op het punt van de rekenkamer, het convenant met de Rekenkamer West-Brabant met 1 jaar te verlengen.

De gemeenten die nader onderzoek willen doen naar andere wijzen van invulling van de rekenkamer(functie) komen hierdoor minder onder tijdsdruk te staan.

Verlenging van het convenant met een jaar laat onverlet dat gemeenten de vrijheid hebben om in 2021 geen onderzoek af te nemen. Het convenant is hierop aangepast. De gemeenten Geertruidenberg en Etten-Leur zullen van deze mogelijkheid gebruik maken.

Financiën

De raden van de gemeenten stellen ten behoeve van de gezamenlijke rekenkamercommissie jaarlijks een budget beschikbaar. Dit budget bestaat uit een bijdrage in de vaste kosten te verdelen naar rato van het aantal inwoners per gemeente en een voor elke gemeente gelijke bijdrage voor een onderzoek (zie bijlage 6).

De totale bijdrage wordt voor 2021 op basis van facturering overgemaakt aan de gemeente waar de gezamenlijke rekenkamercommissie is gehuisvest en bedraagt in het geval de betreffende gemeente één onderzoek afneemt:

- voor de gemeente Bergen op Zoom: € 37.558
- voor de gemeente Drimmelen: € 31.207
- voor de gemeente Etten-Leur: € 33.788
- voor de gemeente Geertruidenberg: € 30.372
- voor de gemeente Halderberge: € 31.645
- voor de gemeente Moerdijk: € 32.809
- voor de gemeente Roosendaal: € 39.286

Communicatie

De verordening wordt bekend gemaakt in het elektronische gemeenteblad.

Vervolg

De in dit convenant geregelde samenwerking en het functioneren van de gezamenlijke rekenkamercommissie wordt uiterlijk 1 juli 2021 geëvalueerd, waarna de samenwerking per 1 januari 2022 op basis van een vervolgconvenant kan worden gecontinueerd, dan wel kan worden gewijzigd of beëindigd.

Bijlagen

1. Resultaten evaluatie onder raden
2. Resultaten evaluatie onder colleges
3. Evaluatie door rekenkamer
4. Verordening gemeentelijke rekenkamercommissie 2021
5. Convenant rekenkamercommissie 2021
6. Overzicht gemeentelijke bijdragen 2021